

TEMA 1

SISTEMES D'ESTRATIFICACIÓ I DIMENSIONS

Continguts

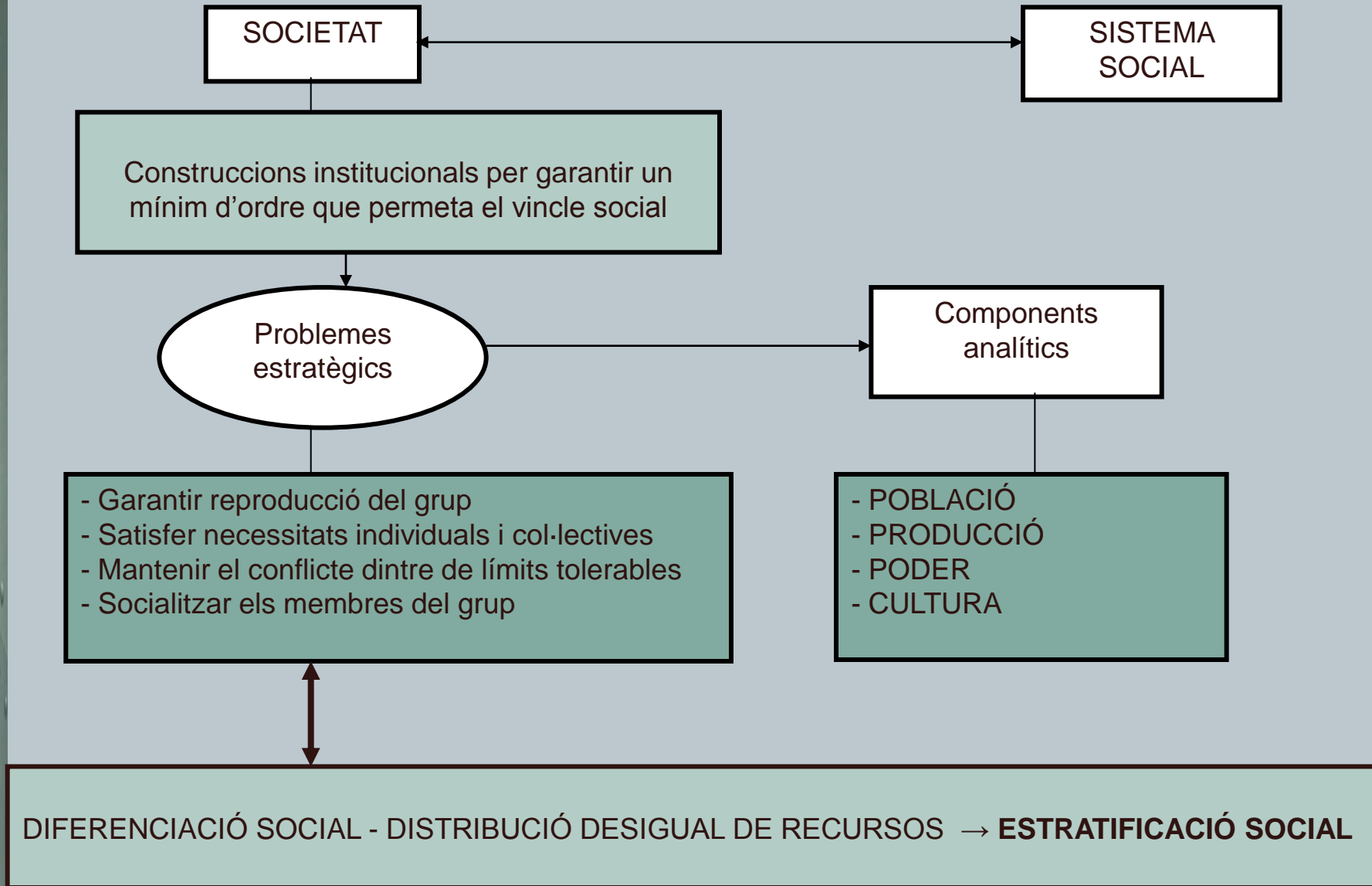
- Introducció: el context estructural
- Ordre social, diferenciació i desigualtat social. L'estratificació social
- Els diferents sistemes d'estratificació social
- Principals factors d'estratificació en societats de modernitat avançada
 - Ocupació - classe social
 - Sexe – gènere
 - Edat – generació
 - Raça - ètnia

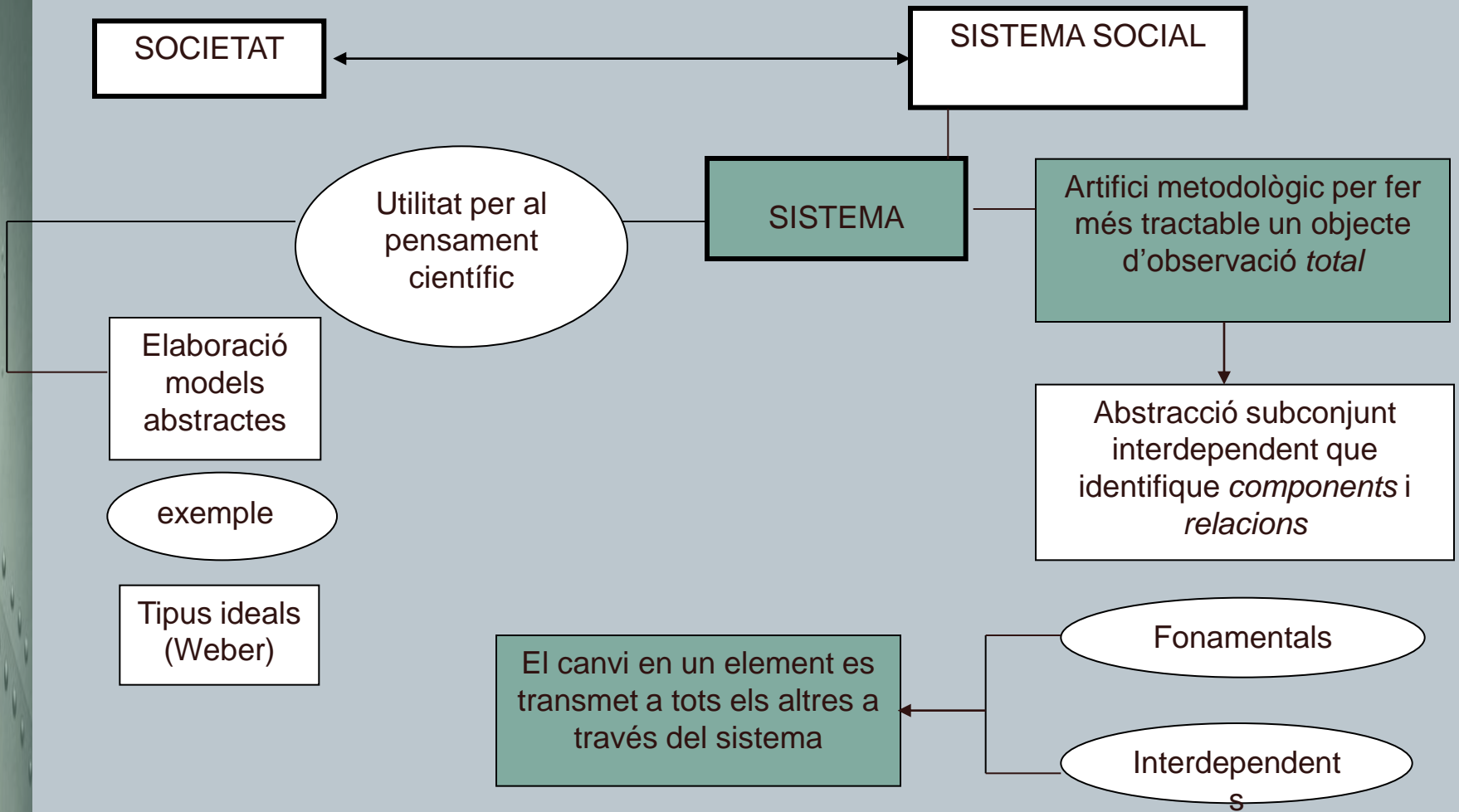
Introducció: el context estructural

Si esteu llegint aquestes línies és que no sou persones normals. Amb tota seguretat, teniu vosaltres (o els vostres pares) una ocupació més o menys estable, així com accés a les prestacions de la seguretat social i, a més a més, gaudiu d'un nivell considerable de drets en relació a les llibertats civils, religioses i polítiques. Per altra banda, a diferència de 860 milions de persones, sabeu llegir. I, sens dubte, gasteu més de 2 euros al dia. El percentatge de la població mundial que està en la mateixa situació que vosaltres és inferior al 7 per cent.

- Font: Amb algunes modificacions, Moisés Naim, *El País*, 28 de setembre de 2005. Citat en Ridoux, Nicolás, *Menos es más. Introducción a la filosofía del decrecimiento*, Barcelona, Los libros del lince, Barcelona, p. 31, 2009.

societat, sistema social i estructura social

SOCIETAT

SISTEMA SOCIAL

Utilitat per al pensament científic

SISTEMA

Artifici metodològic per fer més tractable un objecte d'observació total

Elaboració models abstractes

exemple

Tipus ideals (Weber)

Abstracció subconjunt interdependent que identifique components i relacions

Fonamentals

Interdependent s

El canvi en un element es transmet a tots els altres a través del sistema

APLICACIÓ DEL CONCEPTE

SEGONS L'ÀMBIT

microsocial

MACROSOCIAL

RECURS METÒDIC QUE CONSISTEIX EN...

ANALÍTICAMENT LES SOCIETATS PODEN SER TRACTADES COM A SISTEMES SOCIALS

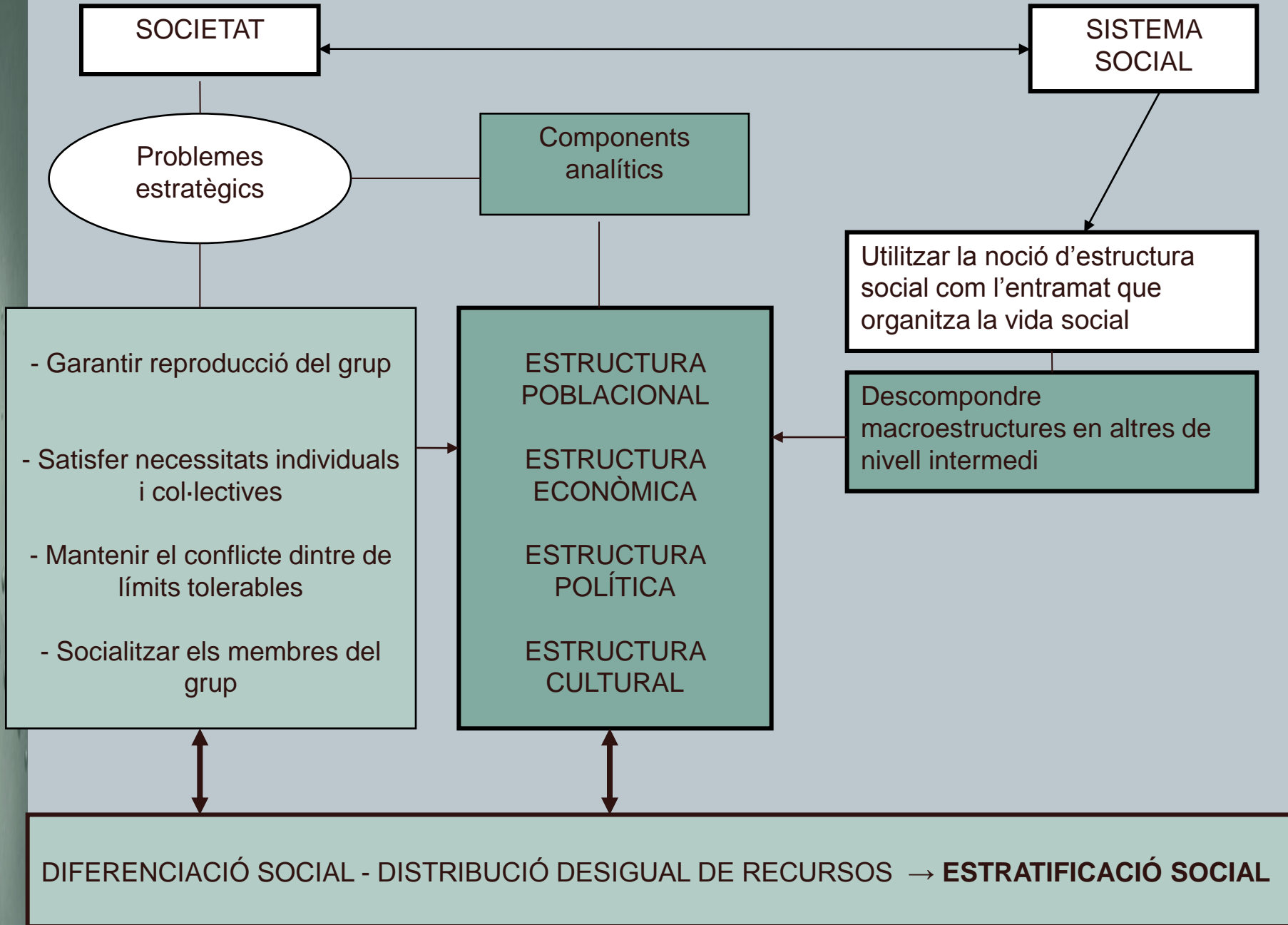
Utilitzar la noció d'estructura social com l'entramat que organitza la vida social

Identificar macroestructures axials

Datar les macroestructures

Descompondre macroestructures en altres de nivell intermedi i microestructural

Tractament separat de tants sistemes socials de segon ordre com siga factible i necessari

context estructural 1945 - 1980

MODEL FAMILIAR DE REFERÈNCIA	EL MÓN DEL TREBALL REMUNERAT	CONFIGURACIÓ TIPUS DE L'ESTAT	MODEL DE CIUTADANIA	MOVIMENTS SOCIALS	RÈGIMEN DE LES DISCIPLINES
<p>Família nuclear basada en la divisió de rols sexuals</p> <p>Pervivència de la família extensa</p> <p>Tendència a la diversificació de formes familiars (mares fadrines, cohabitació, parelles homosexuals, etc.) sota la rúbrica de la amoralitat</p>	<p>Capitalisme del benestar – economia mixta: fordisme keynesià i consum de masses</p> <p>Treball remunerat: identitat central</p> <p>Expansió de les classes mitjanes</p> <p>Cercle virtuos fordista, Estat de benestar i representació laboral activa i redistributiva → ampla dinàmica de serveis i consum públics</p>	<p>Estat –nació racional legal</p> <p>Consens democràtic: l'Estat como garant del benestar bàsic de ciutadans i ciutadanes</p> <p>Dret a participar en la distribució de l'excedent social → drets de percepció de recursos reproductius no intercanviats directament per diners</p> <p>Allò públic → espai institucional de la solidaritat redistributiva</p>	<p>Ciutadania política: ampliació del dret al vot i participació política indirecta</p> <p>Ciutadania social: drets de benestar (econòmics i socials) vinculats als drets del treballador normalitzat, masculí, industrial, cap de família</p> <p>Qüestió social: vincula la democràcia, la plena ocupació i el creixement econòmic</p>	<p>Desradicalització del moviment obrer</p> <p>Els 'nous' moviments socials</p> <p>Ascens de les noves classes mitjanes, creixement econòmic sostingut i plena ocupació → pressió per a ampliar els drets de ciutadania fins incloure drets diferencials positius d'identitats alternatives</p>	<p>Integració orgànica del conflicte social a través del treball remunerat</p> <p>Consens social: la modernitat como complementació de funcions econòmiques, polítiques i socials dels diferents actors socials</p> <p>Combinació de disciplines panòptiques, tècniques racionals de control i tècniques de modulació en el consens</p>

context estructural 1980 - 2008

MODEL FAMILIAR DE REFERÈNCIA	EL MÓN DEL TREBALL REMUNERAT	CONFIGURACIÓ TIPUS DE L'ESTAT	MODEL DE CIUTADANIA	MOVIMENTS SOCIALS	RÈGIMEN DE LES DISCIPLINES
<p>Família nuclear basada en la tendència a la igualtat dels rols de gènere</p> <p>Diversitat de formes familiars (monoparentals, cohabitació, matrimoni homosexual, llars individuals, famílies reconstituïdes, multiculturals, <i>just women</i>) sota el impuls de la generalització del divorci i el procés d'individualització</p>	<p>Capitalisme global: xarxa dispersa i deslocalitzada</p> <p>Postfordismo flexible: precarietat i dualització</p> <p>La plena ocupació ja no és el marc de referència</p> <p>La flexibilitat → traspàs al treballador dels costos d'explotació; mobilitat, polivalència, formació, disponibilitat</p>	<p>Estat -nació: lògiques instrumentals que tenen com element regulador principal la racionalitat del mercat global</p> <p>Crisi del pacte keynesià, l'Estat social de dret, la ciutadania social</p> <p>Redistribució social i cicle d'acumulació del capital en conflicte → vulnerabilitat i subjectes fràgils; el consum com a simulacre de la justícia redistributiva</p>	<p>Ciutadania social en retrocés → polítiques 'post-welfare'; inexistència de la responsabilitat social de l'empresa -xarxa; transformació i debilitament de les bases socials laborals que la potenciaren</p> <p>Globalització de la qüestió social: desregularització i dualització del treball, riscos ecològics, financers, violència organitzada, etc. a escala planetària</p>	<p>Dimensió global dels nous moviments socials</p> <p>Caràcter defensiu destinat a detenir el retrocés dels drets assolits</p> <p>Cerca de respostes urgents al risc i la incertesa del futur</p> <p>Privatització individualització i fragmentació dels vincles solidaris</p>	<p>Disciplines de control → microsistemes de regulació centrats en la precarietat i el risc como mecanisme central d'integració social</p> <p>Expansió de tècniques sinòptiques de modulació subjectiva centrades en la responsabilitat activa de l'individu (el cos, la sexualitat, els afectes, les motivacions i desitjos)</p>

Ordre social, diferenciació i desigualtat social.

L'estratificació social

- Diferenciació social
 - Els individus tenen diferents qualitats personals (sexe, edat, força, habilitat per a fer determinades tasques...), desenvolupen diferents rols socials...
 - Les diferències no impliquen una ordenació jeràrquica de rols o qualitats personals
 - + complexitat (tecnològica, social...) → + divisió del treball → + diferenciació social

- Desigualtat social
 - Els individus tenen un accés desigual als recursos, bens, serveis i posicions socials que la societat considera més valuoses
 - Aquest accés desigual es justifica socialment (procés de legitimació) a partir de les diferències existents
 - Es vincula amb les diferents posicions que individus i grups ocupen en l'estructura social

- De les diferències a les desigualtats
 - *l'espai social*, definit com el conjunt de les posicions socials des de les que es desenvolupen les pràctiques possibles, *és l'espai de les diferències*
 - Les diferències, ordenades, jerarquitzades (dalt, baix, en mig; dins, fora, entre), *relacionals* (nosaltres no som vosaltres) fan de l'espai social *l'espai de les desigualtats*
 - La modernitat burgesa → ideologia dominant → *legitimació de les desigualtats a partir de diferències complementàries* (biològiques, com l'edat i el sexe, o d'altre tipus)
 - Les desigualtats socials, establertes sobre diferències socialment significatives, injecten ordre en l'atzar de la vida, *ordenen l'espai social*
 - La qual cosa permet reduir la incertesa i classificar, mesurar, contar → *L'espai social és un espai estriat, ordenat, classificat, que permet la mesura, la comptabilitat de les seues unitats*
 - La qual cosa es fa mitjançant la producció i reproducció de '*fronteres*', que separen l'un de l'altre i creen *portes d'accés* diferencial als recursos que una determinada societat considera valuosos

fronteres, portes d'accés

Apartheid – Sud Àfrica. IMATGE

<http://www.corbisimages.com/Enlargement/Enlargement.aspx?id=42-24033523&tab=details&caller=search>

Graffitis de Banksy - Gaza

Accessibles en: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/4748063.stm>

Per a aprofundir en les relacions entre els termes i conceptes que s'acaben de plantejar fes l'*Exercici 1.1 Les desigualtats socials: una qüestió de sort?*

L'estratificació social. Factors de classificació

- Desigualtat social
 - Factors diferencials emprats, en totes les societats conegudes, per a generar-la: sexe, edat, raça – ètnia, territori
 - Variacions en el seu grau d'intensitat
 - Variacions en el tipus de legitimació en què es fonamenta
 - Variacions en les característiques estructurals que l'acompanyen
- Estratificació social
 - Divisió de la societat en grups, classificats jeràrquicament, que tenen un accés desigual als recursos, bens i serveis
 - Implica la institucionalització de la desigualtat social, mitjançant un sistema de relacions socials que determina *quins són els grups socials que acaparen els recursos socials més valuosos i per què*

- Factors per a la classificació dels sistemes d'estratificació
 - 1. RANG: grau d'obertura o tancament normatiu entre uns grups i altres; possibilitats de mobilitat social
 - mobilitat horitzontal: entre posicions del mateix rang
 - mobilitat vertical: des d'un rang a un altre (sentit ascendent o descendent)
 - mobilitat intergeneracional: quan la posició en el rang de la generació dels fills canvia respecte a la generació dels pares
 - mobilitat intrageneracional: quan la posició en el rang d'una determinada generació canvia al llarg del temps
 - 2. UBICACIÓ: com se situa la gent en un determinat rang
 - ADSCRIPCIÓ: quan la ubicació en un grup, classe o estrat és heretada
 - ASSOLIMENT ('logro') o MÈRIT: quan la ubicació en un grup depèn de factors que els individus poden, en certa mesura, controlar i modificar

- 3. FORMES DE LEGITIMACIÓ: arguments i motivacions, creences i ideologies, que fan que es considere adequat i correcte ('normal' i/o 'natural') que un determinat grup social se situe en un rang i no en un altre
 - Tradició, costum
 - Ideologia religiosa o laica
 - Sanció legal

- 4. FONAMENTS DE LA DESIGUALTAT: dimensions en què es fonamenta la desigualtat entre uns rangs i altres; hi ha interdependència, però sol predominar un factor
 - Econòmic (renda, riquesa...)
 - Honor, estatus, prestigi
 - Poder (polític, militar, burocràtic)

Els diferents sistemes d'estratificació social

■ Sistema esclavista

- Els uns (esclaus) són 'propietat' dels altres (amos)
- Diferents períodes històrics
 - Grans imperis agraris (Egipte, Roma) i Grècia clàssica: no sempre basat en l'adscripció i amb cert grau d'obertura
 - Època colonial dels segles XVIII i XIX (EE.UU., Llatinoamèrica): basat en l'adscripció
 - Actualment
- Gran variabilitat: vinculació a una determinada configuració política i econòmica (*polis* grega, capitalisme esclavista...)
- Legitimació
 - Ideologia → justificació essencialista: 'humà' – 'bèstia'; justificació política: 'estranger', 'enemic vençut'; justificació racial: 'inferioritat certes races'...
 - Legal: L'estatut d'esclavitud és incompatible amb els drets de ciutadania

■ Sistema de castes

- Basat en l'adscripció i en un tancament normatiu rígid pel que fa a l'accés als rangs
- Tipus més pur en la Índia; també existí en el Japó feudal
- Sistema de castes en la Índia
 - Casta (terme portuguès) = raça, estirp de pura sang
 - Varna: 4 categories diferents (*brahamans* i *intocables* estan fora d'aquestes categories)
 - Jati: grups definits localment a dintre dels quals s'organitzen els Varna
 - Kharma: ensenya en quina casta estàs
 - Dharma: ensenya com s'ha de viure moralment en funció del Kharma
- Elevat grau de desigualtat, forta institucionalització de prohibicions i prescripcions (matrimoni, divisió del treball...)
- Legitimació: ideologia religiosa vinculada a la reencarnació

■ Sistema estamental

- Estaments ⇨ grups socials amb situacions jurídiques, obligacions i privilegis especials
- Tipus característic: l'Alta Edat Mitjana de l'Europa Occidental
 - Basat en l'adscripció, però amb certes possibilitats de mobilitat social (matrimoni, ingrés en el clero, compra o donació de títols nobiliaris...)
 - Vassallatge: diferents obligacions i drets
 - Aristocràcia i nobles
 - Clero
 - Tercer estat (plebeus, serfs, camperols lliures, mercaders i artesans)
- Legitimació
 - Ideologia religiosa: la desigualtat com a fenomen natural que se'n deriva de l'ordre diví
 - Legal: fonamentada en els principis del vassallatge entre 'senyor' i 'serf', sanciona diferents obligacions i drets a dintre de cada estament

■ Sistema de classes

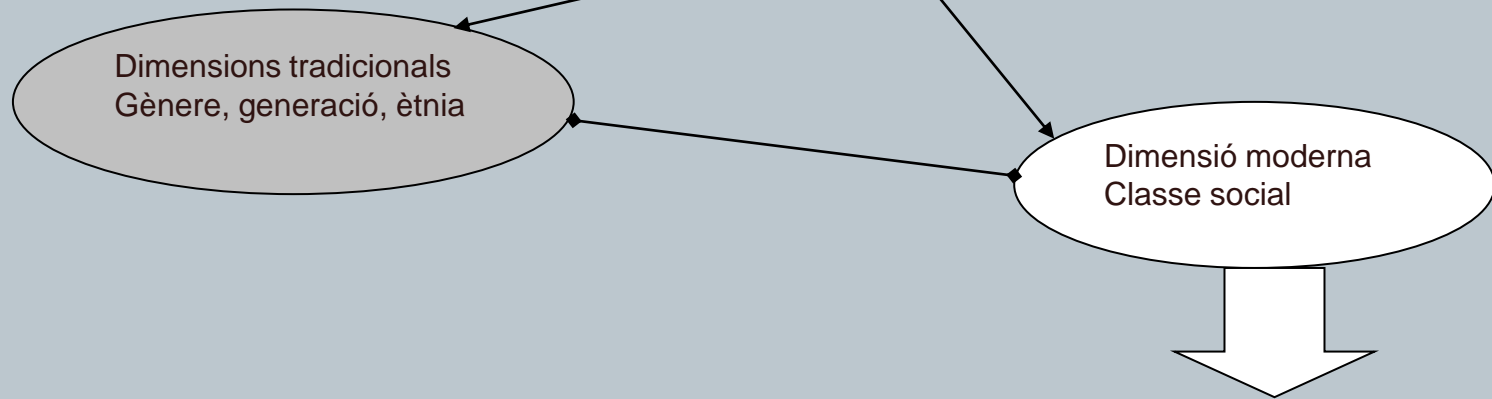
- Grups socials definits a partir de la posició socioeconòmica que ocupen en la estructura social
- Vinculat al procés d'industrialització
- Revolució industrial i raó natural burgesa
 - Igualtat política – contracte social (exclou a dones i esclaus)
 - Desigualtat econòmica i llibertat
 - La igualtat política pot coexistir amb la desigualtat material perquè la producció de recursos, intercanvis i distribució no es planteja com una qüestió política, sinó econòmica, vinculada al creixement de 'la riquesa de les nacions', al progrés de la Humanitat
- Combina adscripció i assoliment; més obertura que altres sistemes d'estratificació
- Legitimació
 - Justificació ideològica (meritocràcia, igualtat d'oportunitats)
 - Legal: principis de llibertat i igualtat front la llei del 'ciudadà'

Factors d'estratificació en societats de modernitat avançada

- El sistema de classes articula la igualtat formal i la desigualtat d'accés al recursos socialment més valuosos. Combina:
 - Factors basats en l'adscripció
 - Sexe - Gènere
 - Edat - Generació
 - Raça - Ètnia
 - Territori - Nació
 - Factors basats en l'adquisició (assoliment)
 - Ocupació - Classe social
- Classe social: agrupació d'individus amb una posició social semblant que comparteix interessos polítics i econòmics
- Posició de classe ⇔ en general, depèn de
 - L'estructura ocupacional
 - L'estructura d'autoritat
 - L'estructura de la propietat

CAPITALISME I MODERNITAT

CONCEPTES ORGANITZADORS EN L'ANÀLISI DELS SISTEMES D'ESTRATIFICACIÓ CONTEMPORANIS

Igualtat 'natural', jurídica, i raó *burgesa*

Definició de les desigualtats vinculades al sistema de producció, intercanvi i distribució com a no polítiques: la igualtat política coexisteix amb la desigualtat material

Justificacions

Òptica neoliberal: les desigualtats materials propicien la innovació i l'avanç tecnològic

El capitalisme és dinàmic perquè és desigual

Funcionalisme estructural: consens respecte a la complementarietat interdependent entre els diferents estrats socials

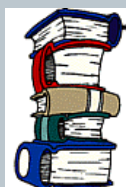
La igualtat d'oportunitats és una poderosa justificació de la desigualtat: la desigualtat dels talents personals no de processos socials estructurats

Diferències del sistema de classes respecte a altres sistemes d'estratificació social

- Pertànyer a una classe social no depèn de la tradició, el costum o una norma legal
- La classe social en la que s'inscriu un individu es una 'adquisició', no quelcom vinculat rígidament a l'adscripció →
 - combinació adscripció – assoliment ('logro'); major obertura que en altres sistemes, més possibilitats de mobilitat social – en principi – que en altres sistemes
- En altres sistemes les desigualtats s'expressen a través de relacions personalitzades (drets i obligacions) entre senyor i serf, amo i esclau... El sistema de classes opera principalment mitjançant relacions impersonals i abstractes a gran escala (relacions de producció i consum, tendències macroeconòmiques, complexos fabrils i burocràtics, empreses xarxa...)

Per a aprofundir en els termes i conceptes que s'acaben de plantejar fes en grup l'*Exercici 1.2 Característiques dels sistemes d'estratificació social*

CAL CONTINUAR L'ESTUDI INDEPENDENT AMB LA LECTURA BÀSICA DEL TEMA. POTS LLEGIR TAMBÉ EL QUE VULGUES DE LA BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Kerbo, Harold R., *Estratificación social y desigualdad. El conflicto de clase en perspectiva histórica, comparada y global*, Madrid, McGraw Hill, caps. 1 i 3, 2004.